

● REDACTIE: Dr C. EIJKMAN, Dr C. G. B.
TEN KATE (Secretaris, Kampen, IJsselkade 20) EN Tsj. Gs. DE VRIES

De groote moerasstern, *Chlidonias hybrida* (Pallas) *), in Nederland

(met 2 tekstfiguren)

DOOR

Dr C. EYKMAN.

Toen ik op 1 Juli een artikel had samengesteld over het voorkomen van *Chlidonias hybrida* (Pall.) in een afgelegen streek in Zuid-Nederland, was mij niet bekend, dat ook in een ander gedeelte van ons land reeds een kleine kolonie van dezen vogel was gevestigd, die reeds door verschillende ornithologen werd bezocht en waarover intusschen van de hand van G. A. Brouwer een uitvoerig artikel verscheen (zie „Ardea”, 27, p. 156—163). Dit bracht mij er toe het artikel, zij het eenigszins aangevuld en gewijzigd, toch te publiceeren, vooral ook, daar de waarnemingen van Brouwer nog meer betrekking hebben op de door hem als „A” aangeduide kolonie dan op de door mij bezochte kolonie „B”. Bovendien ben ik thans in de gelegenheid een uitvoerige beschrijving te geven van een authentiek nederlandsch exemplaar, dat buiten den broedtijd was bemachtigd en door mij in een particuliere verzameling werd aangetroffen. Ik heb getracht naar dit voorwerp, dat later in mijn collectie overging, een natuurgetrouwe afbeelding van den vogel te maken (zie figuur 1).

Tenslotte kan ik in dit artikel nog mijn bezwaren kenbaar maken tegen den leelijk klinkenden, onjuist gekozen nederlandschen naam van „witgewangde stern”, immers bijna alle sterns zijn witgewangd.

De aanleiding tot mijn bezoek aan de nederzetting was een brief, die ik op 20 Juni 1938 van bevriende zijde ontving en waarin o.a. stond: „... ook zag ik daar een nieuwe sternsoort, in wezen is het een zwarte stern, mogelijk wat kleiner. De wangen zijn wit en gaan naar de borst in

*) = *Chlidonias leucopareiu* (Temm.); zie Hartert-Steinbacher, Vögel der pal. Fauna, Erg. bd., 1938, p. 488.

zwartgrijs over. Pooten en snavel kon ik, wat de kleur betreft, niet voldoende onderscheiden. Wat kan dat zijn?"

Door mijn gedachten zweefden de twee soorten, die naast *Chlidonias niger* in Europa voorkomen: *Chlidonias leucopterus* (Temm.), die inderdaad kleiner is doch geen witte wangen vertoont en die bovendien wel door den witten staart en den gedeeltelijk witten buitenvleugel zou zijn opgevallen en *Chlidonias hybrida* (Pall.), die een zeer duidelijken witten zijkop heeft, doch in tegenstelling met het berichtje opvallend g r o o t e r moest zijn dan de zwarte stern.

Intusschen liet de mededeeling mij niet met rust zoodat ik besloot zelf te gaan kijken om uit te maken welke vreemde stern onze landsgrenzen had „overschreden”.

Om denzelfden reden als waarom B r o u w e r spreekt van kolonie „A” en „B” zal ik de plaats in Nederland voorloopig niet nader aanduiden, ook al is het gevaar voor ongewenscht bezoek niet bijster groot, aangezien het door dennen omzoomde boschven, waar de vogels zich ophielden, tot een landgoed behoort, waar een degelijke bewaking aanwezig is.

Op 23 en 25 Juni was ik in de gelegenheid het terrein te verkennen. In gezelschap van den jachtopziener maakte ik een wandeling om het meer, dat behalve door tientallen zwarte sterns, *Chlidonias n. niger* (L.), bevolkt werd door talrijke kapmeeuwen, *Larus r. ridibundus* L. en vischdiefjes, *Sterna h. hirundo* L., die op een paar eilandjes midden in de plas broedkolonies hadden gevestigd. Langs den oever broedden Kieviten, *Vanellus vanellus* (L.), tureluurs, *Tringa t. totanus* (L.), kleine pluviëren, *Charadrius dubius curonicus* Gm. en enkele kemphanen, *Philomachus pugnax* (L.). Ook hadden een paar vischdiefjes de voorkeur gegeven aan het vaste land boven de eilandjes.

Uit de aanwezigheid van een groot aantal bergeenden, *Tadorna tadorna* (L.), kon worden afgeleid, dat ook deze vogels in de naaste omgeving moesten nestelen, waartoe de talrijke konijnenholten een gunstige gelegenheid boden.

Mijn geleider vertelde, dat hem het vorige jaar reeds was opgevallen, dat een paartje donkere sterns met korten staart en witten zijkop het ven eenigen tijd hadden bezocht. Dit jaar had hij echter reeds 6 à 7 stuks waargenomen, waarvan vermoedelijk een enkel paartje zou broeden. De vogels weken volgens hem zoo sterk af van de andere plasbewoners, dat hij deze op grooten afstand, zelfs met ongewapend oog reeds kon herkennen. Dat bleek ook dezen dag toen hij mij een 150 meter verderop vliegenden vogel aanwees, die zich langzaam met fladderenden vleugelslag boven de plas voortbewoog, nu en dan pijlsnel naar beneden schietend om aan de oppervlakte van het water een insect te bemachtigen. Met den kijker zag ik een stern, die inderdaad een geprononcerden witten zijkop had, terwijl de onderdeelen zeer donker afstaken tegen de rest van het lichaam.

Overigens deed de vogel door zijn gedragingen geheel aan een gewone zwarte stern denken. Dit alles pleitte dus zeer sterk voor *hybrida*. Veel verder kwam ik echter dien dag niet. Het scheen wel alsof de vogel veel schuwer was dan de zwarte sterns, want, terwijl deze laatste herhaaldelijk

vlak boven onze hoofden vlogen, bleven de drie exemplaren van de andere soort, die wij dien dag konden waarnemen, steeds op een veiligen afstand. De jachttopziener stelde voor, dat ik nog eens terug zou komen teneinde meer zekerheid te krijgen.

Twee dagen later begaven wij ons zoo dicht mogelijk naar de plek, waar de vogels vermoedelijk moesten nestelen en troffen daar een struik, waarachter wij ons goed verdekt konden opstellen. Niet lang duurde het nu of daar verscheen een exemplaar op nog geen 30 meter afstand. Doordat de vogel geruimen tijd op ongeveer dezelfde plaats op insecten bleef jagen, was ik prachtig in de gelegenheid het dier in alle bijzonderheden in mij op te nemen. De grootte hield precies het midden tusschen die van een zwarte stern en van een vischdiefje. Omdat beide soorten hier naast elkaar voorkomen, viel deze schatting niet moeilijk. Ook de tint van vleugels en bovendeelen lag tusschen beide in; deze was opvallend lichter dan van *Chl. niger* en duidelijk donkerder dan van *Sterna hirundo*. Borst en buik maakten evenals bij *niger* een zeer donkeren indruk. De kop was precies zoo geteekend als van het vischdiefje, dus de bovenkop zwart en de rest van den kop wit. Op een afstand ziet men namelijk niet de geleidelijke overgang van de witte wangen naar de grauwwitte kin en keel. De staart kwam in vorm geheel overeen met dien van *niger* terwijl, weer in tegenstelling met deze, snavel en pooten bloedrood waren, de eerste iets donkerder. Het oog maakte een zwarten indruk en zal dus wellicht een

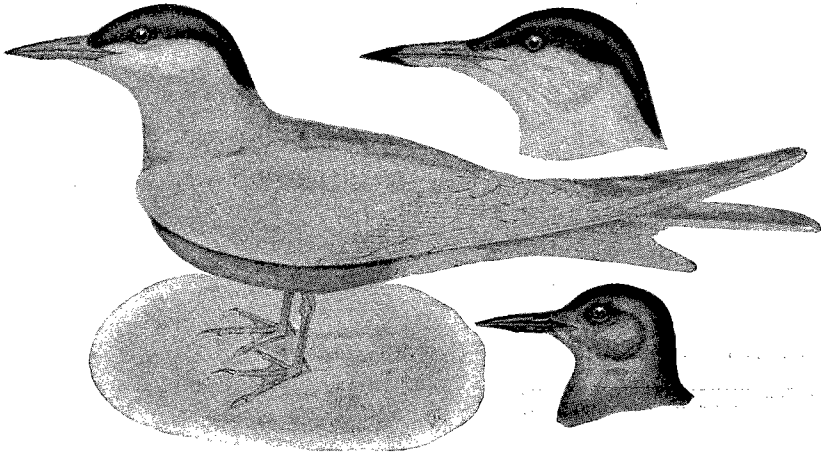

Fig. 1. *Chlidonias hybrida* (Pallas), ad. ♂ in zomerkleed, met er boven de kop van *Sterna hirundo*, en er onder de kop van *Chlidonias niger*. Bij vergelijking der drie koppen is te zien, dat de kop van *Chl. hybrida* in afmeting juist het midden houdt tusschen die der beide anderen. De kop van *Chl. hybrida* is beneden de ooglijn eerst wit, daaronder grijs, evenals de hals, welke bij *Sterna hirundo* geheel wit is. De zwarte snavelpunt ontbreekt. Verder ziet men op de afbeelding de donkere onderdeelen en den korten staart, die beide overeenkomen met die van *Chl. niger* en vervolgens de, voor een stern, opvallend groote pooten.

donkerbruine iris gehad hebben. Twijfel was nu niet meer mogelijk; met zekerheid mocht worden aangenomen, dat een nieuwe vogel, *Chlidonias hybrida* (Pallas), aan de nederlandsche avifauna kon worden toegevoegd. Een tweede exemplaar vertoonde zich dien dag ook nog op vrij korten afstand, waarschijnlijk een ander, want de onderhals kwam mij veel donkerder voor.

Thans laat ik hier de beschrijving van den vogel volgen aan de hand van het in mijn bezit zijnde opgezette exemplaar, een ad. ♂ in zomerkleed (zie fig. 1).

Wanneer men met een paar woorden een definitie zou willen geven, kan men zeggen: een klein vischdiefje, echter met iets donkerder bovendeele en zeer donkere onderdeelen, een korten weinig gevorkten staart, dus zonder sprietvormige buitenstaartpennen en met opvallend lange teenen, die door zeer diep ingesneden zwemvliezen verbonden zijn (zie fig. 2). Op het eerste gezicht is het schijnbaar een bastaard tusschen *Chl. niger* en *Sterna hirundo*; het is dan ook geen wonder, dat de vogel vroeger en ook thans weer (*Chlidonias*) *hybrida* genoemd wordt en de Fransen spreken van „Guifette hybride”.

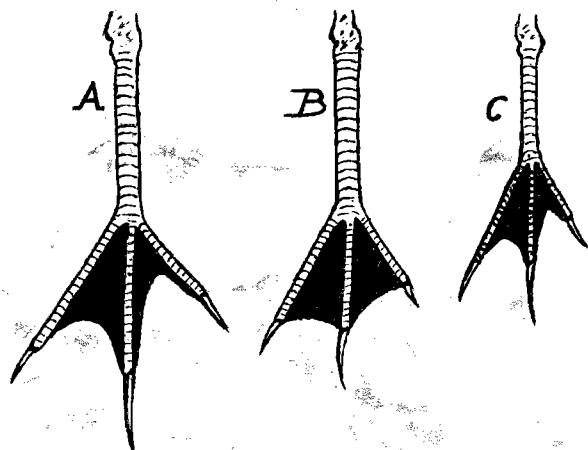

Fig. 2. Deze schets dient om weer te geven: 1e. de opvallend groote poot van *Chlidonias hybrida* (A), die, niettegenstaande de vogel zelf veel kleiner is, de poot van *Sterna hirundo* (B) duidelijk in afmeting overtreft; 2e. de diep ingesneden zwemvliezen, die ook *Chl. niger* (C) heeft, doch bij *Sterna hirundo* (B) zwak concaaf zijn.

De typische, puntig toeloopende sternsnavel is volgens de veldwaarneming egaal rood van kleur, als van aderlijk bloed; hij mist de zwarte punt van het vischdiefje. Het spleetvormige neusgat is ver naar achteren geplaatst. Een denkbeeldige lijn loopende van den snavel naar achteren via den onderrand van het oog verdeelt den kop in een glanzende gitzwarte bovenhelft en een witte onderhelft. Het zwart van den bovenkop loopt tot ver achter in den nek door. Kin, keel en hals zijn licht blauwgrijs.

(bij *St. hirundo* wit, bij *Chl. niger* donker aschgrauw). In de richting van de borst en buik verandert deze tint geleidelijk in een donker aschgrauw (bij *St. hirundo* wit, bij *Chl. niger* grauwwaart). Ook de zijkant van het lichaam is donker aschgrauw, evenals bij de zwarte stern, om in de anaalstreek en aan de onderstaartdekveeren in wit over te gaan.

Mantel, schouderveeren, buitenzijde van den vleugel, rug, stuit en bovenstaartdekveeren zijn donker blauwgrijs (bij *St. hirundo* zilvergrijs, bij *Chl. niger* licht aschgrauw). De groote slagpennen zijn in hoofdtint, evenals bij het vischdiefje, lichtgrauw (bij *Chl. niger* donker aschgrauw). De ondervleugeldekeveeren zijn wit, de okselveeren grauwwit. De algemeene indruk van de staartpennen is lichtgrauw (bij *St. hirundo* hoofdtint wit, bij *Chl. niger* aschgrauw).

De opvallend groote pooten maken in het veld, evenals bij het vischdiefje, een helder rooden indruk, als van slagaderlijk bloed. Zij zijn dus iets lichter getint dan de snavel (de pooten van *Chl. niger* zijn donker bruinrood). De zeer lange teenen hebben de diep ingesneden vliezen van de zwarte stern, ook de nagels zijn evenredig aan de teenen zeer sterk ontwikkeld.

MATEN	<i>Chl. hybrida</i> ad. ♂	<i>St. hirundo</i> gemiddeld	<i>Chl. niger</i> gemiddeld
Snavellengte vanaf voorhoofdbevedering	33	38	27
Snavelhoogte achter neusgat	9	9	6
Vleugellengte	236	270	210
Buitenstaartpen	90	155	82
Binnenstaartpen	70	77	63
Diepte vork	20	78	19
Loopbeen	24	22	16
Middenteen zonder nagel	22	17	15
Buitenteen " "	21	16	14
Binnenteen " "	14	11	9

Tenslotte de vraag, welke nederlandsche naam aan deze nieuwe Zuid- en Oost-europeesche stern; die in de toekomst misschien wel zal inburgeren, gegeven dient te worden?

Er zou een keuze gedaan kunnen worden uit de volgende: „witbaardstern” of „baardstern” (als vertaling van Weissbärtige Seeschwalbe en Whiskered Tern), m.i. zeer verkeerde namen, omdat de zoogenaamde baard slechts zeer weinig afsteekt tegen de lichtgrauwe kin en keel. Men zou dan nog beter kunnen spreken van „witwangmoerasstern”, alhoewel dit niet erg fraai klinkt. Bovendien krijgt de gewone zwarte stern later in den zomer eveneens een gedeeltelijk witten kop, waarbij ook de wangen in het wit betrokken worden. „Witwang-” of „witgewangde stern”, zonder toevoeging van „moeras” zijn nietszeggende namen omdat alle sterns witte wangen hebben of kunnen hebben. „Bastaardstern”, naar analogie van bastaardarend, als vertaling van den franschen naam „Guifette hybride”, kan tot verkeerde conclusies leiden. Een naam, die een typische eigenschap weergeeft, is „langteenige moerasstern” of „grootpootige moerasstern”. De lichte kleur van vleugels en bovendeelen in aanmerking genomen, zou ook

van „lichtgrauwe moerasstern” gesproken kunnen worden. Tenslotte lijkt mij het meest voor de handliggend eenvoudig te spreken van „grootte moerasstern”, omdat deze vogel de andere in Europa voorkomende *Chlidonias*-soorten zeer belangrijk in afmetingen overtreft. Met opzet heb ik bij de naamkeuze telkens van moerasstern in plaats van zwarte stern gesproken, omdat van het donkere vederkleed van *Chlidonias niger* bij *hybrida* alleen maar de aschgrauwe onderdeelen zijn overgebleven.

De vink van het eiland Sardinië, *Fringilla coelebs sarda* Rapine

(met 1 tekstfiguur)

DOOR

J. G. VAN MARLE en P. A. HENS.

Bij het vergelijken der vinken van Engeland met die van het overige Europa (Orgaan Cl. N. V., 6, 1933, p. 49 e.v.) viel het ons destijds reeds op hoe zeer de vinken van het eiland Sardinië van al het overige ons ten dienste staande vinkenmateriaal verschilden. Doordat wij toen echter over slechts enkele exemplaren van den sardinischen vink beschikten, moest een nader onderzoek naar de vraag of deze als een afzonderlijke subspecies mocht worden beschouwd, conform de opvatting van J. Rapine (Rev. Franç. d' Ornith., 17, 1925, p. 333), worden uitgesteld totdat wij voldoende vergelijkingsmateriaal zouden bezitten. Zulks is thans het geval. Rapine (l.c.) heeft den vink van Sardinië als een afzonderlijke subspecies beschreven onder den naam *Fringilla coelebs sarda*. Volgens hem onderscheidt het ♂ zich hoofdzakelijk van het ♂ van den nominaatvorm door de kleur der bovendeele, welke op den mantel meer olijfgroen en nauwelijks kastanjebruin zijn getint en die der onderdeelen, welke, den buik inbegrepen, meer warm wijnrood (roux vineux) zijn, en door de verhouding der zwarte en witte partijen op den vleugel, welke bij *sarda* meer zwart zijn dan bij den nominaatvorm, alsmede door een zwaarder bek. Hartert en Steinbacher, (Vögel d. pal. Fauna, Ergänz. Band, p. 69) beschouwen *sarda* als synoniem van *coelebs*.

Dr J. M. Harrison (Ibis, April 1934, p. 396—398) gaf, naar aanleiding van het hem door ons toegezonden materiaal, als zijn meening te kennen, dat de vinken van Sardinië zich van die der Balearen en den nominaatvorm *Fringilla coelebs coelebs* L. onderscheiden, doch gebrek aan voldoende materiaal (slechts 5 broedvogels van Sardinië konden worden vergeleken) noopte ook hem een uitspraak achterwege te laten.

Door ons werden thans vergeleken ♂♂ van de Balearen (15 stuks), Bulgarije (14), Thracië (7), Midden-Duitschland (26), Oost-Pruisen (1),